

Өздік жұмыс 2 Тапсырма 2

1. Астана – арман қаласы

Мемлекетіміздің астанасы – Астана қаласы. 1998 жылға дейін астанамыз әлемдегі ең сұлу қалалардың бірі Алматы болып келді.

Астананы ауыстыру көптеген (экономикалық, саяси, демографиялық, географиялық) жағдайларға байланысты туындады. Біріншіден, Астана қаласы республиканың орталық аймағында орналасқан. Бұл облыстар мен аудандарды басқаруға қолайлы. Екіншіден, қаланы кеңейтіп, жаңа құрылыстар салу бұл өлкенің экономикасын көтеруге мүмкіндік береді. Үшіншіден, Астананың орналасқан жері оның ұлттық қауіпсіздігін нығайтуға ықпал жасайды.

1998 жылдың 10- маусымында Қазақстанның жаңа астанасының тұсаукесері болды. Астана қаласы күн сайын көркейеді. Аз уақыттың ішінде Президенттік мәдени орталық, Конгресс хол, министрліктің үйлері, Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, жаңа тұрғын ықшамаудандар салынды. Астананың ең басты ерекшелігі – Бәйтерек.

Астананың болашағы әлі алда. ХХІ ғасырда Астана әлемдегі ең сұлу гүлденген астаналардың біріне айналмақ.

Сөздік

ауыстыру – смена (в значении: поменять)

саяси – политический

жағдайлар – обстоятельства

байланысты – связано

туындау – появилось, зародилось

аймақ, өлке – край, регион

басқару – руководить

қолайлы -удобно

кеңейту – расширять, расширение

құрылыс – строительство

көтеру – поднимать

мүмкіндік – возможность

қауіпсіздік – безопасность

нығайту – укреплять, укрепление

ықпал жасау – оказывать влияние

тұсаукесер – презентация

көркею – становиться краше

аз уақыттың ішінде – за небольшое время

ықшамаудан – микрорайон

басты – основной, главный

ерекшелік – особенность

гүлденген – цветущий

айналмақ – станет

2. Қазақстанның табиғаты

Қазақстанның табиғат жағдайлары әр алуан. Онда гүлденген жазиралы, шетсіз-шексіз дала да, құнарлы жер мен тамаша жайылымдар да, шөл мен тау бөктерлері де, бедерсіз қу тақыр да кездеседі.

Республиканың солтүстіктегі шеткі нүктелері Мәскеу жатқан ендікте, ал оңтүстіктегі сондай нүктелері Мадрид, Стамбұл және Баку жатқан ендікте орналасқан. Қазақстан аймағының ауқымдығына қарай ауа райы әртүрлі болып келеді. Оңтүстік аудандарда өрік гүлдеп, солтүстік аудандарда әлі де аяз тұрады.

Қазақстан аумағында қатал Сібір суығы мен аптапты Орта Азия ыстығы, тау орманы мен шөл тақырлары бірдей кездеседі. Бұл жерде мәңгі қар басқан биік таулар да, мұхит деңгейінен төмен орналасқан ойыстар да, төбелі жазық та, ұлан-ғайыр ойпаттар да бар. Осындай әр алуан бола тұра, республика жерінің 9/10 бөлігін жазықтар алып жатыр. Солтүстігі мен солтүстік-шығысында Қазақстан жеріне Батыс Сібір ойпатының оңтүстік шеті еніп жатады, оңтүстік-батысында кең Тұран ойпаты орналасқан. Қиыр батысында Каспий маңы ойпаты жайғасқан. Қазақстанның шығыс бөлігінде, солтүстігінде Қазақтың ұсақ шоқысы мен Тарбағатай жотасы және оңтүстігінде Жоңғар Алатауы мен Тянь-Шань арасында Балқаш-Алакөл ойысының аласа жазығы орналасқан.

Қазақстанның жер қойнауында әлемдегі табиғи қазба байлықтардың барлық түрі (90-нан астам) орасан зор көлемде бар деуге болады. Қазақстандағы ең ірі өзендер – Ертіс, Сырдария, Іле, Есіл және Тобыл. Қазақстанның өзіне тән өсімдіктері сан-алуан, әрі бай. Мысалы, бір ғана дәрі жасайтын өсімдіктің өзі 150-ге жуық. Қазақстанда 6 мемлекеттік қорық бар. Көптеген жануарлар мен өсімдіктер өкіметтің қамқорлығында.

Сөзді

шетсіз-шексіз – бескрайний
құнарлы – плодородный
жайылым – пастбище
шөл – пустыня
тау бөктері – горные хребты
бедер – рельеф
қу – высохший
кездесу – встречаться
шеткі – крайний
ендік – ширина
өрік – абрикос
қатал – строгий
суық – зд. мороз
тақырлар – степь

аптапты – знойный
мәңгі – вечно
қар басу – покрываться снегом
мұхит – океан
деңгей – уровень
ойыстар – впадины
төбелі – холмистый
ұланғайыр – безграничный
ойпаттар – впадины
жазықтар – равнины
қиыр – край
жайғасу – располагаться
жота – горный хребет
ұсақ – мелкий
ойыс – впадина
аласа – приземистый
қойнау – лощина, ложбина
Тапсырмалар

1. Мәтінге жоспар құрып, мазмұнын жоспар бойынша айтып беріңіздер.
2. Мәтіннен берілген келесі сөздермен (сөз тіркестермен) сөйлем құрастырыңыздар: *қатал, ең ірі, ұсақ, дәрі жасайтын, аласа, өкімет, әртүрлі болып келеді, алып, жер қойнауында.*
3. Мәтіннен алынған келесі сөйлемнің синтаксистік талдауын жасаңыз: *Республиканың солтүстіктегі шеткі нүктелері Мәскеу жатқан ендікте, ал оңтүстіктегі сондай нүктелері Мадрид, Стамбұл және Баку жатқан ендікте орналасқан.*
4. Мәтіннен үстеулерді қатысты сөздермен теріп жазыңыздар. Үстеулердің мағынасын белгілеңіздер.
5. Мәтіннен алынған келесі сан есімдердің мағынасын анықтаңыздар: *9/10 бөлігін, 90-нан астам, 150-ге жуық, 6 қорық.*

3. Қазақстан өнеркәсібі

Қазақстанның жер көлемі 2756000 шаршы км. Оның 40 % –өзен, көл, теңіз. Жерінің 50 %ы шөл және шөлейт аймақтар алып жатыр. Ал 10 % – таулы жер. Осы ұлан-байтақ республика жерінің ауа-райы, жер бедері, геологиялық құрылысы, өсімдік құрамы, топырағы, жануарлары алуан түрлі болып келеді. Республика жерінде Д.Н. Менделеевтің периодтық жүйесіндегі элементтердің бәрі де бар.

Алматы – абат астаналық облыс.

Ақтөбе – өлке, ақ ырысы – мол ырыс .

Атырау – мол Қазақстан мұнайы.

Жезқазған – кең, бұзылмаған қаймағы.

Көкшетау – көп -көгілдір көл аймағы.

Қарағанды – қара алтынның қоймасы.
Қостанай – құт, қызыл бидай қамбасы.
Қызылорда – күрішті Сыр сағасы.
Өскемен – өр, Шығыста Алтай аясы.
Павлодар – қара Ертістің саясы.
Петропавл – солтүстігім орманды.
Семей – аңыз, Шығыстаудай қорғанды.
Талдықорған – жер жәннаты, көп бағы.
Ақмола – Арқада астық алқабы.
Шымкент – ыстық оңтүстігім мақталы.

Сөздік

шөлейт аймақтар – пустынные земли
ұлан-байтақ – обширный
топырақ – почва, грунт
абат – благоустроенный, цветущий
мұнай – нефть
кен – ископаемые
қойма – склад
қамба – закрома
саға – устье реки
өр – возвышенность
қорған – крепость
астық алқабы – долина урожая

Тапсырма

1. Мәтінді оқып, мазмұнын айтып беріңіздер.
2. Мәтіннен Сіз үшін жаңа сөздермен сөйлем құрастырыңыздар.
3. Мәтін бойынша келесі тапсырмаларды орындаңыздар: дыбыстық талдау (*астық*), морфологиялық талдау (*құрылысы*), синтаксистік талдау (*Республика жерінде Д.Н.Менделеевтің периодтық жүйесіндегі элементтердің бәрі де бар*).